

6.5.2021

VN/5966/2019

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYSLUONNOKSESTA VANHEMMUUSLAIKSI JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta saada lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi vanhemmuuslaiksi. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo olevan tarkoituksenmukaista yhdistää isyyslaki (11/2015) ja äitiyslaki (253/2018) vanhemmuuslaiksi. Esitystä voidaan pitää ajankohtaisena ja perusteltuna. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan voidaan pitää kannatettavana, että vanhemmuuden tunnustamisasiakirjat siirtyvät äitiysneuvolasta Digi- ja väestötietovirastoon sähköisen ennakkotunnustamisjärjestelmän avulla. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä, että järjestelmää luotaessa huomioidaan riittävä tuki neuvoloiden henkilöstölle. Henkilökunnalle tulee myös olla selvää, mihin tahoon voi olla yhteydessä mahdollisten ongelmien ilmetessä. Esityksessä ehdotetussa menettelyssä olisi kuitenkin otettava huomioon sosiaali- ja terveydenhuoltoa sitovat salassapitovelvoitteet sekä sosiaalihuollon asiakasasiakirjoja ja asiakkuutta sekä potilasasiakirjoja koskeva sääntely. Ehdotetussa vanhemmuuslain 19 §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta tunnustaa vanhemmuus ennen lapsen syntymää. Esitysluonnoksen mukaan tunnustamisasiakirjat olisi mahdollista siirtää Digi- ja väestötietovirastolle ilman, että niitä toimitetaan lastenvalvojalle.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää kannatettavana sitä, että suuri osa vanhemmuuden tunnustamisista menee jatkossa suoraan äitiysneuvolasta Digi- ja väestötietovirastoon. Vastaavasti lastenvalvoja käsittelee vanhemmuusasian epäselvissä tilanteissa. Lapsen edun mukaista on se, että vanhemmuutta koskevat tiedot kirjataan täsmällisesti ja oikein väestörekisteriin. Vanhemmuutta koskevia tietoja hyödynnetään monenlaisiin tarkoituksiin. Tämä korostaa lastenvalvojan selvittämistä vastuun lisäksi myös neuvolan henkilökunnan vastuuta olla ottamatta tarvittaessa ennakkolista tunnustamista vastaan.

Esitysluonnoksen mukaan vanhemmuuden tunnustamisasiakirjat on määritetty luonteeltaan sosiaalihuollon asiakasasiakirjoiksi. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sosiaalihuollon asiakasasiakirjoja sekä niiden säilyttämistä säännellään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetussa laissa (254/2015). Sosiaalihuollon asiakasasiakirjat on tallennettava sosiaalihuollon asiakasrekisteriin. Kun ennakkolissessa tunnustamisessa tunnustamisasiakirja menisi suoraan Digi- ja väestötietovirastoon, lastenvalvoja ei käsittele tunnustamisasiakirjaa ollenkaan. Tällöin asiassa ei muodostuisi sosiaalihuollon asiakkuuttakaan. Kyse ei voi olla sosiaalihuollon

asiakasasiakirjoista, jos asiassa ei ole sosiaalihuollon asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 34 §:n 1 momentin perusteella sosiaalihuollon asiakkuutta ei voi olla ilman sosiaalihuollon palvelujen tarvetta. Sosiaalihuollon asiakkuutta ei voida aloittaa vain, jotta asiakirja voitaisiin määrittää sosiaalihuollon asiakasasiakirjaksi. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa jatkovalmistelussa harkittavaksi, että vanhemmuuden tunnustamisasiakirjat olisivat Digi- ja väestötietoviraston asiakirjoja. Tarve lastenvalvojan osaamiselle ja sosiaalihuollon asiakkuudelle liittyy tilanteisiin, joissa vanhemmuuden vahvistaminen edellyttää selvittämistä. Suurin osa vanhemmuusasioista ovat ongelmattomia jolloin tunnustamisasiakirjoja ei ole tarpeen käsitellä sosiaalihuollon asiakasasiakirjoina. Edellä esitetystä vaihtoehdosta on kuitenkin huomioitava viranomaisten välisessä tiedonvaihdossa neuvoloiden osalta terveydenhuollon ammattihenkilöitä sekä potilasasiakirjojen sisältämiä tietoja sitovat salassapitovelvoitteet. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994, jäljempänä ammattihenkilölaki) 17 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa sivulliselle luvatta ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon. Salassapitovelvollisuus säilyy ammatinharjoittamisen päättymisen jälkeen. Neuvolan terveydenhoitaja ja kättilö ovat terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Ammattihenkilölain säännösten lisäksi heitä velvoittaa potilasasiakirjojen sisällön salassapitovelvoite. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jäljempänä potilaslaki) 13 §:n 2 momentin mukaan potilasasiakirjojen sisältämiä tietoja ei saa luovuttaa sivullisille. Näin ollen neuvolan terveydenhoitajaa ja kättilöä sitovat tiukat salassapitovelvoitteet. Jatkovalmistelussa olisi selvitettävä, koskeeko salassapitovelvoite myös vanhemmuuden tunnustamiseen liittyviä tietoja. Lisäksi jatkovalmistelussa voisi arvioida salassapitovelvollisuuden määräytymisen esimerkiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 25 tai 32 kohdan perusteella.

Jos kyse olisi Digi- ja väestötietoviraston asiakirjoista ja prosessista, asiassa pitäisi myös huomioida vanhemmuuden tunnustamisen vastaanottamisen kirjaaminen neuvolassa. Neuvolan terveydenhoitajan ja kättilön on noudatettava potilasasiakirjoihin kirjaamisessa potilaslakia sekä sosiaali- ja terveysministeriön potilasasiakirjoista antamaa asetusta (298/2009, jäljempänä potilasasiakirja-asetus). Potilaslain 12 §:n 1 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön on kirjattava potilasasiakirjoihin potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset tiedot. Potilasasiakirja-asetuksessa säädetään tarkemmin, mitä terveydenhuollon ammattihenkilö kirjaa potilasasiakirjoihin. Vanhemmuuden tunnustamisen vastaanottamisen kirjaamisesta ei säädetä tällä hetkellä potilaslaissa eikä potilasasiakirja-asetuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää, että tämä otettaisiin huomioon jatkovalmistelussa.

Esityksessä ehdotetaan, että naispareille annetaan mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen. Kyseessä näyttäisi olevan aiemmin

vallinneen mahdollisuuden palauttaminen naisparien yhteisen vanhemmuuden vaihtoehdoksi, jolloin sukusolujen luovuttaja vahvistetaan syntyvän lapsen isäksi. Sukusolujen valinnalla on siis ratkaiseva merkitys tulevan lapsen vanhemmuuden vahvistamiseen. Jos lapselle voidaan vahvistaa isä, lapselle ei voida vahvistaa toista äitiä.

Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa sitä, että vahvistetaan lapsen oikeutta tuntea alkuperänsä sekä tunnustetaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen vanhemmuuden monimuotoisuus. Ehdotukset koskien naisparien hedelmöityshoitoja ja sitä kautta syntyviä lapsia vaikuttavat kuitenkin monimutkaisilta. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa, että lakiesityksen perusteluissa käsiteltäisiin sitä, mikä vaikutus hedelmöityshoitolain 16 §:n 3 ja 4 momentin mukaisella siittiöiden luovuttajan suostumuksella tai sen peruuttamisella ennen lapsen syntymää on isyyden tai äitiyden vahvistamiseen. Epäselväksi jää lisäksi se, mahdollistaako sääntely esimerkiksi sen, että luovuttaja voi yhteisymmärryksessä naisparin kanssa peruuttaa suostumuksen isyyden vahvistamiseen. Luovuttajan suostumuksen peruuttamisen johdosta hedelmöityshoitoihin suostumuksensa antanut nainen voitaisiin vahvistaa synnyttäjän lisäksi syntyvän lapsen toiseksi äidiksi. Kokonaisuuden hahmottamista auttaisi, jos perusteluissa kuvattaisiin tällaiset suostumuksen antamiseen ja sen peruuttamiseen liittyvät seikat. Ministeriön näkemyksen mukaan hedelmöityshoitojen vaikutukset vanhemmuuden määräytymisessä tulisi olla johdonmukaisia ja helposti ymmärrettäviä.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää kannatettavana, että esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi lapsen syntymän jälkeistä 30 päivän peruuttamis- ja kiistämismahdollisuudesta silloin, kun vanhemmuus on tunnustettu ennakkollisesti. Voidaan pitää lapsen edun mukaisena, että vanhemmuus vahvistetaan viivytyksettä syntymän jälkeen. Samalla on kuitenkin huolehdittava, että vanhemmuuden selvittäminen epäselvissä tapauksissa ohjautuu asianmukaisesti ja viivytyksettä toimivaltaiselle viranomaiselle eli lastenvalvojalle.

Kansliapäällikkö

Kirsi Varhila

Lakimies

Elina Ryymin